

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: Tuomi, J. (2017) Liisa ihmemaassa. Teoksessa Jouni Tuomi & Päivi Karttunen (toim.) Sairaanhoidajakoulutusta 60 vuotta Tampereella. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Erillisjulkaisuja. 77-90.

URL: <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/Muut/Sairaanhoidajakoulutusta-60-vuotta-Tampereella.pdf>

LIISA IHMEMAASSA

Jouni Tuomi, FT, yliopettaja, terveyden edistäminen

JOHDANTO

Viimeisen 15-20 vuoden aikana jokainen itseään kunnioittava jotenkin hoitotyötä ja/tai hoitotiedettä edustava henkilö on juhlapuheessaan maininnut näyttöön perustuvan hoitotyön (NPH) ainakin kertaalleen. Lankean myös itse tähän taikasanaan. Tarkastelen tässä esityksessä näyttöön perustuvan hoitotyön taitoa.

Mutta ennen sitä muutama sana lukijalle selitykseksi, miksi esitykseni on valan toisen tyyppinen verrattuna muihin tämän juhla- ja juhlapuhekirjan teksteihin. Se ei ole luonteeltaan historiallinen tarina siitä, miten hoitotyönkoulutuksessa NPHstä on muotoutunut yksi koulutusta keskeisesti ohjaava idea. En myöskään puhu sairaanhoitajakoulutuksesta, vaikka kyse on sairaanhoitajakoulutus Tampereella 60 -vuotisjuhla- ja juhlapuhekirjasta, vaan hoitotyön koulutuksesta. Selitys löytyy useasta suunnasta. Se, että opetan hoitotyön koulutuksessa, oli merkityksellinen vaikuttaja, mutta ratkaisevaa, että sain kunnian osallistua juhlapuhujana ja kirjoittajana tähän projektiin, oli syntymävuoteni. Sattumoisin se on sama kuin Tampereen sairaanhoitajakoulutuksen aloitusvuosi.

Yksi tekijä on se, että olen peruskoulutukseltani sairaanhoitaja, ja erikoitunut aikoinaan terveydenhoitajaksi. Työnjaollisista syistä sairaanhoitajakoulutus on jäänyt opettajaurani aikana hieman toissijaiseksi, koska olen mm. Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa ja myöhemmin Tampereen ammattikorkeakoulussa

toiminut vahvemmin terveydenhoitajakoulutuslähtöisesti. Terveydenhoitajakoulutuksen 40-vuotisjuhla oli viime vuonna, enkä nähnyt mielekkäänä kerrata siellä esille tulleita seikkoja tässä juhlassa. Lisäksi toimin aikoinaan ns. vanhassa opettajakoulussa ja yliopistossa useita vuosia hoitotyön opettajien kouluttajana. Näistä syistä oli luontaisempaa puhua hoitotyön koulutuksesta kuin sairaanhoitajakoulutuksesta. Kun lähdin pohtimaan näitä taustojani, halusin ottaa esille jotain sellaista, joka olisi yhteistä sekä hoitotyön että hoitotyönopettajakoulutuksessa, ja joka on oleellista sairaanhoitajakoulutuksessa.

Opettajakokemukseni alkaa 80-luvulta. Hoitotiede oli tällöin nousemassa Suomessa vahvaksi mm. kättilö-, sairaanhoitaja-, terveydenhoitaja- ja sairaanhoidon opettajakoulutuksen vaikuttajaksi. Jo 70-luvun lopulla opiskelijoille tuli tutuksi Katie Eriksonin sairaanhoidon prosessimalli. Sen jälkeen koulutuksien yhdeksi keskeiseksi muotouttajaksi asettuivat ensin hoitotieteelliset/hoitotyön teoriat tai mallit, ja 90-luvulla mukaan tulivat käsiteanalyysit. Välillä vaikutti siltä, että ilman näitä ei hoitotyössä olisi pärjätty laisinkaan, mutta tästä päivästä katsottuna ne jotenkin vaan ”unohtuivat”. NPH on nyt se toiminto, jota ilman hoitotyössä ja hoitotyön koulutuksessa ei taideta onnistua mitenkään.

Joku saattaa ajatella, että asenteessani on hieman ivaa ja kynnisyttä, mutta se ei kohdistu ilmiöön NPH sinänsä, vaan siihen, miten sitä ”julistetaan” ja toteutetaan. Asenteeni taustalla on jotain lainattua Feyerabent’iltä, tiedeuskon kritiikkiä, ja Foucault’a, ääriajattelu on aina kavahtamisen väärsti. Näillä ajatuksilla lähestyn NPH taitoa.

TARKASTELUKULMANI

Otan tarkastelukulman antiikin kreikan filosofiasta ja mytologiasta. Sieltä löytyy tarina kauniista Galateiasta. Oikeastaan tarinoita kauniista Galateiasta on kaksi. Molemmista on tehty oopperoita, näytelmiä, patsaita, tauluja ym. Toinen liittyy merenjumalan tyttäriin, kauniisiin merenneitoihin, joista yhden nimi oli Galateia, ja toinen naispatsaaseen nimeltä Galateia. Sisällöltään jälkimmäinen kuuluu Pygmalionin taruun.

Pygmalion oli kyproslainen kuvanveistäjä, joka inhosi ja epäili naisia, mutta rakastui itse veistämänsä naispatsaaseen. Hän rakastui patsaaseen niin syvästi, että pyysi Jumalia herättämään patsas henkiin. Lopulta Afrodite suostui pyyntöön. Hän puhalsi patsaalle hengen, mutta Pygmalionin tehtäväksi jäi antaa patsaan hengelle elämä. Tarun, itse asiassa Ovidiuksen runon mukaan Pygmalionin kärsivällisyys ja taito, tapa koskettaa, antoivat patsaalle hengen lisäksi elämän. Myös Galitea rakastui Pygmalioniin, ja he menivät naimisiin jne.

Tarinan analogia liittyy – väitän – meidän kaikkien kokemukseen siitä, miten jonkun ihmisen kosketus saa meidät tuntemaan elävämme, tai ikään kuin herättää elämään. Jätän kuitenkin tämän analogian itse kunkin pohdittavaksi. Tarkastelen tarua metaforana NPH taitoon, erityisesti sen yhden keskeisen elementin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tekemisen taitoon.

En toki ole ensimmäinen, ken käyttää Pygmalion-tarua metaforana taitoon. Ehkä yksi tunnetuimpia on elokuva 'My Fair Lady'. Elokuvasa professorin kärsivällisyys ja taitavuus saavat "moukkamaisen" nuoren naisen syntymään uudeksi. Hänessä oli henki, mutta puuttui "oikea elämä". Elokuva on hauska, mutta syvemältä vireeltään se on ymmärrettävissä satiirina brittiläisen yläluokan ylemmyyden tunnosta, jolloin siitä tulee riemastuttava. On olemassa vain yksi tie ihmisarvoon; osata puhua englantia oikealla yläluokan aksentilla. Kun sen osaa, on mahdollista sivistyä, eli käyttäytyä ja näyttäytyä kuten Britannian yläluokka.

Lukijalla varmaan pohdiskelee, yritäkö koplata jotenkin yhteen 'My Fair Lady' -elokuvan professorin ja NPHn levittäjien toimet? Kyllä, siinä mielessä, että uskon molempien vilpittömyyteen oman asiansa ajajina, mutta koska NPH levittäjiä on aika määrä, sanon, että ainakin osa omaa elokuvan professorin kykenemättömyyden nähdä oman luokka-asemansa yli. Tätä voisi kutsua myös eettiseksi kyvyttömyydeksi reflektoida annettua.

SYSTEMAATTINEN KIRJALLISUUSKATSAUS OSANA NPHN LEGITIMITEETTIA

Ymmärtääkseni NPHn yksi keskeisimmistä elementeistä on kliinisiin ongelmiin liitetty tutkittu tieto. Tosin monissa lähteissä puhutaan myös ei-tutki-

mukseen perustuvasta evidenssistä. Tutkitulla tiedolla viitataan herkästi vaateeseen systemaattisista kirjallisuuskatsauksista. Jo puhtaasti tutkimuksen reliabiliteettivaateen mukaisesti ajatuksena on, että yksittäisen tutkimuksen tulos ei ole riittävä näyttö. Tällöin oletuksena on, että kaikista tutkimusongelmista olisi vähintään riittävä määrä relevantteja tuloksia. Tämä relevanttiuden oletus sisältää tutkimusten metafysiikkaan liittyvän pulman. Jos on hyväksytty pluralistinen metodologia, voidaanko olettaa, että kaikki tutkimukset olisivat metafysisiltä oletuksiltaan samanlaisia? Voidaanko lisäksi olettaa, että ne olisivat arvotettavissa suhteessa toisiinsa yhdenlaiseen metafysiikkaan perustuvan arvojärjestelmän kautta? Nämä ristiriidat ovat synnyttäneet lukusia erilaisia tiedon systematisointimetoodeja, ja luonut vaateille systemaattisesta kirjallisuuskatsauksesta yhä mystisempää monistista imagoa.

Toisaalta tutkimusten oletettu monistinen metafysiikka on ymmärrettävissä näyttöön perustuvan ajattelun lähtökohdista. Näyttöön perustuva ajattelu on syntynyt kliiniseen (somaattisen) lääketieteen piirissä, jossa tutkimuksen ja tutkimuskohteen metafysiikka otetaan annettuna. Voidaan sanoa, että tutkimuksen metodi ymmärretään metodologiana, ja totuus on kyselemätön.

SYSTEMAATTISEN KIRJALLISUUSKATSAUKSEN KRITIIKIN ASEMOINTI

Hoitotieteen ja hoitotyön lehdissä julkaistaan tätä nykyä lähes massoittain systemaattisia kirjallisuuskatsauksia. Niitä on tullut lueskeltua, mutta niistä voisi pääsääntöisesti sanoa, että ne ovat kuin Galateia ilman Pygmalionin kosketusta. Ne ovat kauniita, teknisesti varsin täydellisiä, mutta suurin osa hengettömiä ilman elämää. Meillä on ikään kuin metsä kauniita patsaita, mutta tästä metsästä puuttuu henki ja elämä; kliininen ihmema.

Myönnän, että näin myös meidän opinnäytetöiden (kuvailevat) kirjallisuuskatsaukset ylemmässä ja alemmassa tutkinnossa ilmentävät tätä samaa esikuvien mukaisesti. Ilmauksesta systemaattinen kirjallisuuskatsaus keskusteltiin TAMK:n hoitotyön koulutuksessa kauan. Johtopäätöksenä oli, että TAMKissa emme puhu opinnäytetöistä systemaattisina kirjallisuuskatsauksina mm. koulumme rajattujen tiedostojen aiheuttaman tietoisien vääristymän vuoksi ja

siksi, että metodiopintojen vähyyden vuoksi opiskelijoilta ei voi vaatia katsaukseen valittujen tutkimusten arvottamista. Kyse on siis enemmänkin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen soveltamisesta aineistonkeruussa.

Joku olisi varmasti jo hetki sitten halunnut katkaista minut huomauttamalla, että äskenhän sanoin, että systemaattisten kirjallisuuskatsauksien kuuluisikin olla kliinisiä. Aivan oikein, olen samaa mieltä, mutta kliinisiä vain lähtökohdiltaan, ongelmanasettelultaan, ei hengeltään.

Ja takapenkistä joku haluaisi kritisoida ja todeta, että opinnäytetyöhän ovat aloittelijoiden töitä. Tekijöidensä ehkä ensimmäisiä kosketuksia tieteelliseen kirjoittamiseen. Eihän niistä voi ihmeitä vaatia. Tämänkin myönnän. Joten tässä katse kääntyy opettajiin ja ohjaajiin. Harkitusti en viittaa TAMKilaiseen muotitermiin valmentaja, koska sen sisältö koulutuksessa on minulle mysteeri kuten poppamiehet terveydenhuollossa, mutta minusta tuntuu, että ne monesti kuuluvat samaan luokkaan. Olen vain enemmän ymmälläni, kun puheeseen valmentamisesta lisätään digitaaliset oppimispelit. En ole oikein tajunnut, miten ne eroavat Pavlovin koirakokeista ja rottien labyrinttitesteistä: behavioristisiä, skinneriläisiä oppimiskoneita digitaalisessa paketissa. Toisaalta eihän tänään minkään tarvitse olla johdonmukaista. Mahtaako sitä juuri kukaan ihmetellä, jos sosiokonstruktivismi omaa behavioristisen käytännön?

HELPPO SYSTEMAATTISEN KIRJALLISUUSKATSAUKSEN KRITIIKKI

Unohtamatta jo alkuluvuissa esille nostamaani systemaattisen kirjallisuuskatsauksen pulmallisuutta, lähden kritiikissä liikkeelle helposta päästä. Kaikki me tieteellisen koulutuksen saaneet tiedämme, että tieteellisen tutkimuksen pitäisi lähteä ongelmasta liikkeelle, jonka pohjalta valitaan sopivin metodi ratkaista se. Tieteellisen tutkimuksen perusidea on, että ongelma määrittää metodin, eikä metodi ongelmaa. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen käytön kohdalla vaikuttaisi olevan kuitenkin voimassa jälkimmäinen. Kärjistäen: tässä on metodi, keksikää ongelma, julkaiskaa tulokset. Tämä ajattelutapa johtaa tieteelliseen umpikujaan. Tuloksia on luettavissa alan lehtien sivuilla. Systemaattisen kirjallisuuskatsauksen nimellä tehdään mm. käsitteenmäärittelyjä. Useista sys-

temaattista kirjallisuuskatsausta kuvaavista artikkeleista saa jopa sellaisen kuvan, että kyseisissä tutkimuksissa ei ole tehty kunnollista käsitteenmäärittelyä tutkittavasta ilmiöstä. Hakutermin asettaminen toimii ikään kuin käsitteen määrittelynä, mutta myös aineiston laadullisena ja määrällisenä rajauksena.

Yhtenä esimerkkinä kritisoimastani ajattelutavasta löysin Tutkiva Hoitotyö-lehdestä Korhonen ym. pohdiskelut LEANin ja NPHn suhteesta. Heidän kritiikkinsä ydin oli siinä, että LEAN on hyvin paikallista, ja siten niiden tulosten siirtäminen kirjallisuuskatsauksina toisiin yhteyksiin on erittäin ongelmallista.

Vihjaan siis, että puuttuu taito, tai ainakin taidossa on puutteita. Liisa on aika ihmeissään tässä kliinisessä ihmemaassa. Avittaakseni Liisaa etenen hieman syvemmälle tarkastelussani.

TAVOITTEENA TÄYDELLINEN IHMINEN

Antiikin Kreikassa uskottiin, että totuus joko paljastuu ”ihmisen tavassa ymmärtää” (*fusis*), tai se, että ”osaa tehdä” (*tekne*) voi paljastaa totuuden. Länsimaisessa tieteessä uudella ajalla nämä on ymmärretty yhdeksi painottuen *tekneen*. *Tekne* on ymmärretty tekniseksi osaamiseksi, ja uskotaan että tekniikalla – välinein – kyetään löytämään totuus, tai vähintään kyetään lähestyä totuutta. Samalla tieteen teossa on unohdettu ensin mainittu näkemys, jonka mukaan totuus voi myös paljastua ”ihmisen tavassa ymmärtää”.

Tästä unohdus tarkoittaa sitä, että kun länsimaisessa tieteessä ”mitä osataan tehdä” ymmärretään samaksi kuin ”ihmisen tapa ymmärtää”, siis oleva ymmärretään samaksi kuin oleminen, olio samaksi kuin esine, ollaan siirrytty keskelle teknologista ajattelua. Esimerkiksi biologi Anto Leikolan haastattelussa vuonna 2016, jossa palattiin hänen Tieteen Päivillä 2003 pitämänsä puheeseen, hän kritisoi teknologian kaikkiallisuutta: ”... vallalla olevassa tiedekäsityksessä haitallista on yksisilmäinen tapa ”nähdä tieto teknologian läpi”.

Tätä kritiikkiä sopii pohtia esimerkiksi suhteessa satuun ”Keisarin uusista vaatteista”. Montako ”oppimatonta” tarvitaan huomauttamaan, ettei keisarilla

ole vaatteita, ennen kuin se ymmärretään? Tässä on hyvä huomata, että kysä ei ole teknologian hylkäämisestä, vaan enemmänkin kunhilaiseen paradigma-ajatuksen perustuvasta näkemyksestä. Siitä, missä vaiheessa ja minkä laatuiset anomaliat kumoavat vallitsevan tiedeuskon, kuten aikoinaan lättänestä maasta tuli pyöreä ja maa alkoi kiertää aurinkoa.

Tänä päivänä pulman ydin on siinä, että ihminen on havaittu vajaaksi, mutta uskotaan, että teknologialla tämä kyetään korvaamaan ja voidaan rakentaa täydellistä. Koska digitaalinen teknologia on tullut joka kotiin, ihmisten on helppo arjessa intuitiivisesti arvottaa, että mitä paremmin yksilö hallitsee digitaalista teknologiaa, sitä parempi ja täydellisempi hän on ihmisenä.

TÄYDELLISTÄ, VAAN EI TÄYDELLISTÄ

Toinen länsimaisessa tieteessä vähäiselle huomiolle jäänyt taitoon liittyvä käsite on *fronesis*. Niin *tekne* kuin *fronesis* liittyvät taitoon, osaamiseen, taitamiseen. Näillä termeillä ja niiden suhteesta on monia tulkintoja. Siitä on yksimielisyys, että *fronesis* on yksi hyveistä, kuten *sofia* – viisaus. Yritän älykkyyden ja viisauden välisen suhteen kuvauksen avulla valaista *teknen* ja *fronesiksen* välistä suhdetta: Yhdysvaltalaisissa sarjafilmeissä kerrotaan järjestään, että sarjamurhaajat ovat älykkäitä. Koskaan ei sanota, että sarjamurhaaja olisi viisas, vain älykäs. Enkä tosiaan ymmärtäisikään, mitä viisautta tai hyvettä on siinä, että keksii, mitä kamalampia tapoja kiduttaa ja tappaa kauniita, nuoria naisia, kuten näissä sarjafilmeissä on tapana. Sivuhavaintona olen pannut merkille, että kaikilla teillä taitaa olla älypuhelin, mutta kellään ei liene viisauspuhelinta.

Fronesis on siis jotain enemmän kuin *tekne*. Voidaan puhua ”käytännöllisestä järjestä”, joka sisältää hyveen. Herakleitoksen teksteissä sen voisi kääntää ”kykynä katsoa kahteen suuntaan”. Lähtökohtana on toiminta, josta seuraa ajattelemisen ja periaate. Tieto alkaa toiminnasta ja se on palautettava toimintaan. *Fronesis* on osa ihmisen täällä oloa ja taitoon liittyvä mahdollisuus muuttua yli valmiin. Esimerkiksi dokumentissa Timo Sarpanevasta hänen luottolasinpuhaltajansa kertoivat, miten maailman kauneimmiksi arvioituja lasiveistoksia luotiin. Sarpaneva suunnitteli ja puhaltajat yhdessä hänen kans-

saan pohtivat, miten toteuttaa suunnitelmat: Kokeiluja, pohdintaa, kokeiluja, pohdintaa, kokeiluja ... Toiminta fokusoitui tiedon ja taidon väliseen suhteeseen. Voisi sanoa, että olemus ja esine eivät ole sama, vaan esineen olemukseen liittyy jotain, joka on enemmän kuin esine.

Palataksemme puheeni ytimeen – NPHn taitoon ja taitoon tehdä systemaattisia kirjallisuuskatsauksia – väitän, että useimmat alamme lehdissä olevat kirjallisuuskatsaukset ovat teknisesti hyviä, mutta elottomia, koska tekijät uskovat –tai antavat ymmärtää – että se, mitä he teknisesti osaavat tehdä on myös ymmärtämisen raja. Totta, että artikkelien taustalla saattaa olla kriittisen realismin ajatus siitä, että saatu tulos voi muuttua jo huomenna, mutta miten tämä näkemys aktualisoituu näissä tutkimusraporteissa? Haastetta toki on siinä, että empiristisessä realismissa aktualisoituu usko siihen, että tiede on yhtä kuin totuus.

Arvaan, että joku pohtii, että nyt tuo vastustaa näyttöön perustuvaa hoitotyötä. Ei tässä siitä ole kyse. Minulla ei ole siihen syytä tai tarvetta. Päinvastoin. Suon mieluusti kaikille parhaan mahdollisen hoidon, mutta ei sitä pelkillä artikkeleilla saavuteta. Toinen pohtineen: ”No, se esittää ainakin, että kirjallisuuskatsauksia ei pitäisi aloittelijoiden tehdä.” Totta kai pitää, täytyy tehdä, muutoinhan ei tule osaajaksi koskaan. Toistot ja harjoittelu luovat ammattitaidon.

TOISIN SANOEN

Yritän sanoa, että näyttöön perustuvan hoitotyön taito tulee ”kyvystä katsoa kahteen suuntaan”; nähdä valmis ja valmiin keskeneräisyys. Ymmärtää, että systemaattinen kirjallisuuskatsaus ei ole ymmärryksen loppu tai raja, vaikka taito *teknenä* olisi tähän tyytyväinen: Olisimme tekniikan, metodin, avulla ikään kuin paljastaneet totuuden – se riittäisi, eikä tarvitse katsoa sen yli. Ajattelen, että ydin on sen tajuaminen, että tulos tai valmis on vasta alku ihmisen ymmärtää. Taitoon *fronesiksena* liittyvä mahdollisuus muuttua sisältyy ymmärrykseen, joka antaa mahdollisuuden totuudelle paljastua.

Kirjallisuuskatsauksen tulos on se esine, jonka olemus on jotain enemmän. Ymmärrys antaa mahdollisuuden nähdä esineen ylittävä olemus.

En voi kieltää, etteikö NPH mallinnus määrittäisi ymmärrystä osaksi toimintaprosessia, mutta kritiikkini kohdistuu yksittäisten systemaattisten kirjallisuuskatsauksien irrallisuuteen. Kuten totesin, kirjallisuuskatsauksia on hyvä tehdä harjoitusmielessä. Tällöin on ymmärrettävää metodin hallinnan painottuminen, mutta onko niitä mielekästä tehdä tieteellisessä tarkoituksessa ilman, että koko NPH prosessi kyetään hyödyntämään?

Huomaan, että tästä esityksestä tuli itselleni eräänlainen tarkastelemani ilmiön selkeyttämisprosessi. Toki kritisoin NPH mystiikkaa, mutta lopulta näen pulmallisena sen, että oikeastaan harjoitustehtäviksi tarkoitettuja systemaattisia kirjallisuuskatsauksia julkaistaan tieteellisinä artikkeleina. Niissä esitellään tekijöiden hyvä metodin hallinta. *Tekne* mielessä ne ovat onnistuneita, mutta *fronesis* mielessä ne jäävät kesken. Erityinen pulma herää siitä näkemyksestä, jonka mukaan hoitotyöntekijät lukisivat ja käyttäisivät työssään tieteellisten artikkelien tuloksia. Pulma on siinä, että ilman tieteellistä koulutusta artikkelien luonteesta johtuen lukijat saattavat uskoa, että ”tämä oli tässä”; taas mentiin eteenpäin NPHssa.

LOPUKSI

Tampereen sairaanhoitajakoulutuksen 60-vuotisjuhlaseminaari on kunnianosoitus pitkälle ja rikkaalle työlle kouluttaa sairaanhoidon/hoitotyön osaajia. Näinä vuosikymmeninä koulutuksessa on painottunut monenlaiset näkemykset, mutta yli 150-vuotisen perinteen velvoittamaa ja keskeistä on ollut näkemys ymmärtämisestä, jota myös tässä esityksessäni halusin painottaa. Hoitotyössä konkreettisesti kyse on esimerkiksi siitä, että pitää potilasta kädestä ja ymmärtää häntä. Yksin *tekne* merkityksessä tämä ilmaisu on lähinnä klisee, mutta sen tarkastelu *fronesis* merkityksessä avaa mahdollisuuden maailmaan, jonka Pygmalion näki Galiteia patsaassa. Hoitotyö ei ole tiedettä, mutta se pohjaa tieteseen ja tieteen tuloksiin. Tämän tieteen pitäisi ohjata ymmärryksellä ohjattuun taitoon. Lopulta en kuitenkaan tiedä, löytyykö sieltä se elämä, joka vie myös Liisan tiedon ja taidon ihmemaahan, mutta kannattaisi ainakin yrittää.

LÄHTEITÄ

Biesta, G. 2007. Why “What Works” won’t Work: Evidence-Based Practice and the Democratic Deficit in Educational Research. *Educational Theory* 57 (1) 1-22.
 Clinton, M. 2011. Why Empiricism is not enough. (Editorial) *International Journal of Evidence-Based Healthcare* 2011, 9, 1-2.

Ernst, J. 2016. Evidence-based Nursing in the IED: from Caring to Curing? *Nordic Journal of Working Life Studies* 6 (S1) 47-65.

Fahy, K. 2007. Critique of Cochrane Systematic Review of Home-Like Setting for Birth. *International Journal of Evidence-Based Healthcare* 2007, 5, 360-364.

Henrikson, A. 1993. *Antiikin tarinoita* 1-2. Helsinki; WSOY.

Korhonen A., Korhonen T. & Holopainen A. 2016. Lean ja näyttöön perustuvan toiminnan vaatavuus. *Tutkiva Hoitotyö* 14 (3) 48-50.

Mezirow, J. 1995 [1990]. Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Kirjassa J. Mezirow et al. *Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa.* (suom.L. Lehto). Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 17-37.

Perälä, ML., Toljamo, M., Vallimies-Patomäki, M. & Pelkonen, M. 2008. Tavoitteena näyttöön perustuva hoitotyö. Kansallisen hoitotyön tavoite- ja toimin- taohjelman (2004-2007) arviointi. Helsinki; Stakes. (<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210109400>)

Porter, S. & O’Halloran, P. 2009. The Postmodernist War on Evidence-based Practise. *International Journal of Nursing Studies* 46, 740-748.

Renfrew, MJ., Spiby, H., D’Souza, L., Wallace, LM. Dyson, L. & McCormick, F. 2007. Rethinking Research in Breast-feeding: a Critique of the Evidence Base Identified in a Systematic Review of Interventions to Promote and Support Breast-feeding. *Public Health Nutrition* 10(7), 726-732.

Saari, A. & Harni E. 2014. Kyyhky ja opetuskone: inhimillisen ja ei-inhimillisen yhteenliittymiä B.F. Skinnerin behaviorismissa. *Kasvatus ja Aika* 9(1), 41-55.

Sarajärvi, A., Mattila, L.R. & Rekola. L. 2011. Näyttöön perustuva toiminta – Avain hoitotyön kehittämiseen. Helsinki; WSOYpro.

Tuusvuori, J.S. 2016. Kaislavene, kanootti ja kaiken maailman ministerit. Anto Leikolan vauhdissa Museokadulla. (Haastattelu) *N & N* nro 89, kesä 2/2016, 6-14.

Varto, J. Kannettava filosofinen sanakirja. *Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistossa vol. XXVII*. Tampere; Tampereen yliopisto.

Whittemore, R., Chao, A., Jang, M. & Miggers, K. 2014. Methods for Knowledge Synthesis: an Overview. *Heart & Lung* 43, 453-61.

Zwitter, M. 2001. A Personal Critique: Evidence-based Medicine, Methodology and Ethics of Randomized Clinical Trials. *Critical Reviews in Oncology/Hematology* 40, 125-130.

Harjoittelua. (Kuva TAMKin arkisto)

Miten pukeudutaan leikkaukseen. (Kuva Lasse Tervajärvi)

*Orientoivaa harjoittelua 2000-luvulla valmistuneessa leikkaussaliluokassa.
(Kuva Lasse Tervajärvi)*

